

Koldingbogen

- ÅRSTAL:** 1989
- FORFATTER:** Aksel Nellemose, Knud Moseholm
- TITEL:** En uhyggelig historie fra Kolding Latinskole i 1737.
- KORT RESUME:** Hans Caspar Samuelson Demuths død formentlig af en blødning i hjernen 1737, muligvis forårsaget af høreren Jørgen Kastrups revselse med ris 3 uger tidligere.

En uhyggelig historie fra Kolding Latinskole i 1737

Af Nellemose

I Ribe bispearkiv opbevares en samling dokumenter om en makaber sag fra Kolding Latinskole i 1737. Latinskolerne var dengang underlagt biskopperne; rektorer, lærere og elever hørte til gejstligheden. Rektor og lærere prædikede, og eleverne skulle medvirke ved gudstjenesterne. En latinskolelærer kaldtes i 1700-tallet hører eller collega, eleverne disciple. Ved de mindre latinskoler som den i Kolding var der fire klasser, kaldet lektier. Hørerne var klasselærere og underviste år efter år i samme klasse i alle fag.

Ifølge en udførlig redegørelse, som Kolding Latinskoles daværende rektor Jacob Ørsted i december 1737 tilsendte biskop Mathias Ancheren i Ribe, udviklede den sag, der her skal skildres, sig således:

Den 22. november 1737 foretog tredjelektiehøreren Jørgen Kastrup en afstraffelse af eleven Hans Caspar Samuelsen Demuth, fordi denne, »som han gerne plejede«, nogle dage havde forsømt skolen. Afstraffelsen skete med »et ris«, en metode, som dengang var både lovlig og almindelig anvendt. Kastrup havde beordret eleven til at lægge sig »tværs over en stol« under afstraffelsen, og da eleven erklærede, at han ikke kunne tåle en sådan stilling »for sit bryst«, tog Kastrup ham »to gange i håret«. Dagen efter måtte eleven gå til sengs, klagende sig over »smerter i hovedet og tunged for den ene øre«. Tre uger senere — den 14. december 1737 — døde han. Mens han havde ligget syg, var rygtet om afstraffelsen fløjet rundt i byen, og derfor havde rektor Ørsted sørget for, at drengen var blevet tilset af byens kirurg. Efter at dødsfaldet var sket, besluttede rektor Ørsted sig endvidere hurtigt for at få

arrangeret en obduktion. I den henseende samarbejdede han med generalmajor J.B. Schaffalitzky de Muckadell, under hvem den afdøde Hans Caspar Samuelsen Demuths stedfar tjente som rytter.

Den 15. december 1737 mødte så Kongelig Majestæts byfoged Christian Grundahl på rettens og sit embedes vegne tilligemed kirurg hr. Lambert Engvarii og to vidner op i nævnte stedfars hus. Byfogden med vidner skulle sammen med tre officerer, der mødte fra generalmajorens regiment, overvære obduktionen af liget. Den skulle foretages af regimentsfeltskærer Fr. Jacobsen og kirurg Lambert Engvarii.

Efter obduktionen afgav byfoged Grundahl en beretning om den, underskrevet af ham og de to vidner. Desuden foreligger der to andre aktstykker i sagen, begge på tysk og begge dateret den 17. december 1737. Det første aktstykke er en slags sygejournal for Hans Caspar Samuelsen Demuth, det andet en obduktionsattest, som er noget mere udførlig end byfogdens obduktionsberetning. Lektor Christian Liebing har venligst oversat de to tyske aktstykker.

Sygejournalen er udarbejdet af kirurg Lambert Engvarii. De vigtigste afsnit af den lyder:

»Da jeg undersøgte Hans Caspar Demuth for hans sygdom, fandt jeg, at han var meget varm og tørstig; han klagede også over smerter i hoved og bryst og hostede af og til noget blod op, havde til tider mavesmerter; da han havde ligget i omkring otte dage, begyndte han at fantasere, og jeg konstaterede, at der både på hans hænder og bryst fremkom nogle små blå pletter; hans tunge var også no-

get sort. Jeg gav ham da medikamenter, som man plejer at bruge ved stærk feber, fordi jeg under hans sygdom hverken fandt hans krop eller hoved blå eller blodig. Derpå bad jeg hr. regimentsfeltskærer Jacobsen om at gå med hen for at bedømme sygdommen, hvilket også skete«.

Obduktionsattesten er udarbejdet af regimentsfeltskærer Jacobsen og kirurg Engvarii i fælleskab. Den lyder – med udeladelse af nogle indledende og afsluttende sætninger – således:

»For det første observerede vi, at over lænden og midt på ryggen var lidt af huden begge steder borte, hvilket så ud, som denne var gået af under det lange sygeleje, idet den afdøde var meget mager.

Da vi nu efter at have afklippet håret betragtede hovedet nøje, følte og så man intet; da derpå hjerneskallen var fjernet, og Dura Mater [den hårde hjerne- og rygmarvshinde] blev gennemskåret, sås derunder henimod baghovedet et ormformet, fingerlangt, ganske smalt coagulum [størkning], noget blodigt udseende, hvorved 2 små stykker størknet blod sås ved Sutura Lamboidea [sømmen mellem nakkebenet og issebenet], uden at vi på kraniet bemærkede nogen fissura [sprække] efter contusion [stød eller slag].

Efter åbning af brystet og optagelse af lungen fandt vi denne fastvokset i højre side og med naturlig form og farve på det fastvoksede sted. De nederste Lobi Pulmonis [lungeklapper], der ligger ud mod ryggen, havde såvel på venstre som på højre side en sortblå farve, der i et indsnit på en fingers bredde var mørkerød; men ellers var der hverken i ryggen eller brystbenene noget at se; ej heller fandtes der i brysthulen noget extravaseret blod.

Efter åbning af bughulen fandt vi leveren mørkeblå i en lille fingers bredde ved den yderste kant. Galdeblæren var fyldt med en vandagtig vædske og en deformitet så lang som 6 fingersbredder«.

Kirurgernes erklæringer blev forelagt stiftsfysikus Ancher Anchersen i Ribe. Han turde imidlertid ikke afgive nogen sikker udtalelse om, hvad det nævnte coagulum betød, men rådede i et brev den 1. januar 1738 rektor Ørsted til, »såfremt der er nogen mistanke hos Dem, at Hans Caspar Demuth er vorden voldsom dræbt«, at indhente det medicinske fakultets betænkning derom.

En halv snes dage tidligere – den 21. december 1737 – havde biskoppen i Ribe skrevet til rektor Ørsted og provst Lauritz Leeh. I begge breve meddeler han, at han ikke vil gribe til suspension af Kastrup, men såvel rektor som provsten skal »befale« Kastrup at »entholde« sig fra prædikestolen, indtil man er helt sikker på, at der ingen er, som vil forfølge sagen ad rettens vej. I brevet til provsten tilføjer biskoppen: »og indtil man har fået doktor Anchersens og det medicinske fakultets betænkninger«.

En månedstid senere fandt sagen sin afslutning. I et brev til provst Leeh i Kolding, dateret den 30. januar 1738, bad Kastrup provsten meddele sig sit svar, »om han finder nogen mistanke til mig, at jeg skulle være årsag i den afdøde discipels dødsfald formedelst den fortjente og med ris tilførte lovlige børnerøvelse, som han bekom 3 uger før hans død«.

Provst Leehs svar, påtegnet brevet samme dato, er noget valent. Det lyder: »Finder monsieur Kastrup sig for den alvidende Guds øjne og sin egen samvittighed for ovenbemeldte sag sig aldeles befriet, tør han aldrig tage sig nogen bekymring for mistanke hos mig i denne sag«.

Den 31. januar 1738 sendte Kastrup derefter diverse dokumenter i sagen til borgmester og råd. Han bad dem, hvis der skulle findes nogen mistanke, da at give ham svar derom. Allerede dagen efter, den 1. februar 1738, forelå tjenstligt gensvar, underskrevet af borgmester Jens Riis og rådmændene M. Juhl og B. Bahnsen. Det lyder: »Så vidt som enten rettens syn ved hr. byfoged Grundahl og 2 mænd d. 15. dec. 1737

eller de 2 kirurgers attester d. 17. dito giver adgang til nogen sag for monsieur Kastrup i denne kasus, så lidt finder vi noget bevis på noget voldsomt drab, og end mindre er os derom i andre måder forekommet. Hvorover vi for os på embeds vegne ser herudi ingen mistanke til monsieur i nogen måde, hvilket efter begæring ikke kunne nægtes herved at attestere.«

Således endte sagen i 1738. Den nåede ikke frem til det medicinske fakultet. I et forsøg på at kaste yderligere lys over den refererer vi fra Peter Aagaards »Kirurgisk Kompendium« fra 1968 følgende:

»I langt de fleste tilfælde opstår Hæmatoma subdurale [blødning under hjernens hårde hinde] fra en bristet brovene. Blodet breder sig i subduralrummet [rummet under hjernens hårde hinde], og døden kan indtræde meget hurtigt. I andre tilfælde har lidelsen et meget langsomt forløb, idet de alvorlige symptomer kan komme uger eller måneder efter, når hæmatomet [blødningen] falder hen, hvorved der kommer en stigning i det osmotiske tryk og derfor ind sugning af væske. *Symptomer* (ved langsom udviklet subduralt hæmatom): Patienten klarer op efter kranietraumatet, men

senere kommer der symptomer på voksende intrakranielt tryk med sløvhed, ofte langsom puls og næsten altid forhøjet blodtryk«.

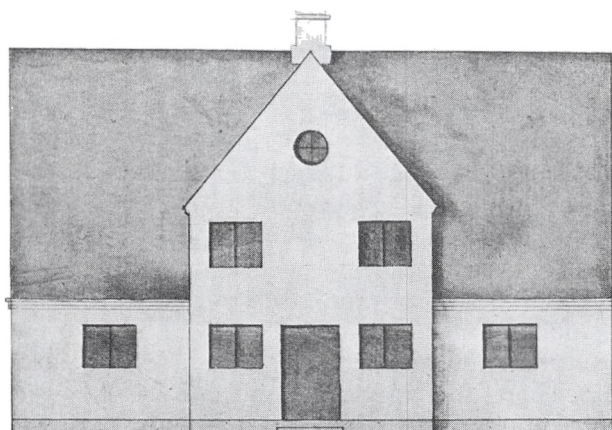
Til slut nogle få biografiske oplysninger om Jørgen Kastrup:

Jørgen Kastrup var født 1708 i Vester Egede på Sjælland. Han blev student fra Kolding Latinske Skole i 1728 og bestod teologisk eksamen i 1734. Fra 1729 til 1738 var han hører ved Kolding Latinske Skole; han blev i den tid påvirket af herrnhutismen. I 1738 ansøgte bønderne i Stepping-Frørup sogne om at få Jørgen Kastrup til sognepræst, og han fik embedet uden at have søgt det. I 1777 nedlagde han det på grund af svagelighed og flyttede til Christiansfeld. Der døde han i 1786.

Kilder

Dokumenter i en pakke, mærket Kolding latinske Skole 1552, 1737-1738, 1765-1790, anbragt i Ribe bispearkiv, deponeret i Landsarkivet for Nørrejylland.

Aksel Nellemann og Knud Moseholm: Kolding Studenter indtil 1856 (1988), side 199-200.

Kolding lærde Skole 1729-1816.

Tegning af Kolding Latinske Skole 1729-1816 efter original i Rigsarkivet.